

Yayın Geliş Tarihi: 09.05.2021

Yayına Kabul Tarihi: 20.12.2021

Online Yayın Tarihi: 31.12.2021

http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1055646

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Cilt: 23, Özel Sayı, Yıl: 2021, Sayfa: 133-150

ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ MÜLTECİLERİ'NİN BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE TÜRKİYE'DEN BEKLEDİKLERİ YASAL DÜZENLEMELER

Şeyma KARAMEŞE¹

Öz

Dünyada kitlesel yerinden edilmenin nedenleri sadece savaşlar değil, aynı zamanda kıtlık, kuraklık, sel ve iklim krizlerinden kaynaklanan hava kirliliğidir. Bu değişimler ve yerinden edilmeler kendi mültecilerini yaratmakta olmasına rağmen mültecilerin hukuki statüleri hala net değildir. İklim değişikliği mültecilerinin tanımı, maruz kaldıkları şiddetli iklim koşulları sebebiyle evlerinden veya ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan kimseler olsa da (Berchin, Valduga, Garcia ve Guerra, 2017), iklim mültecileri kavramı, mültecilerin hukuki statüsü'ne ilişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamındaki mülteci tanımına dahil değildir (Scott, 2014). Ancak günümüzde Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin Ocak 2020'de aldığı kararla bu kişilerin hukuki statüleri, Kiribati Cumhuriyeti'nden Ioane Teitiota ve eşinin reddedilen başvurusu ile birlikte yeniden tartışılmaya başlandı. Komite, "güçlü ulusal ve uluslararası çabalar olmaksızın, iklim değişikliğinin alıcı devletlerdeki etkilerinin, kişileri sözleşmenin 6. veya 7. maddeleri kapsamındaki haklarının ihlaline maruz bırakabileceğine ve böylece gönderen devletlerin geri göndermeme yükümlülüklerini tetikleyebileceğine" karar vererek insanların iklim krizinden çıkarılmasının artık uluslararası mekanizmaların bir sorunu olduğunu göstermiştir. Üstelik bu karar, devletlerin geri göndermeme ilkelerinin yeniden tanımlanmasını sağlamaktadır.

Çevre felaketlerinin artan etkisi, coğrafi konumu ve jeopolitik önemi nedeniyle Türkiye'yi de etkileyecek; şüphesiz yakında Türkiye bu tür başvurularla karşılaşabilecektir. Türkiye, BM İnsan Hakları Komitesi'ne bireysel başvuru hakkını tanıdığı için, doğrudan değilse de bu yönde başvurulara karşı önlem alması ve AY (m.90) Uluslararası hukuk kurallarının AY' a aykırılığının ileri sürülememesi gerçeği doğrultusunda, gereken adımları atmalıdır. Fakat, öncelikli olarak iklim mültecileri konusunda Birleşmiş Milletler' in ciddi bir hazırlığı olmadığı söylenebilir. Bununla birlikte, Türkiye'nin çevresindeki ülkelerin etkisiyle, önümüzdeki 20 yılda kuraklık ve göçün etkisi altına girebileceği konusundaki güçlü ihtimali de göz önüne alınarak, Türkiye, 6458 Yabancılar ve

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Karameşe, Ş. (2022) İklim Değişikliği Mültecileri'nin Birleşmiş Milletler ve Türkiye'den bekledikleri yasal düzenlemeler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, *Dokuz Eylül Üniversitesi Uluslararası Konferansı, Göç: Önümüzdeki Yirmi Yılın Projeksiyonu ve Ötesi*” Özel Sayısı, 133-150.

¹ Ar. Gör., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji, ORCID: 0000-0003-4125-1175, seyma.karameşe@cbu.edu.tr.

Uluslararası Koruma Kanunu'na "iklim göçmenleri" tanımı eklenmeli ve onların en temel hakları olan eğitim, sağlık ve çalışma hakları tartışılmalıdır. En azından Birleşmiş Milletler' in ve Türkiye'nin bu konuda ortaklaşa düzenleme hedeflemesi ve bunun sağlık, eğitim, barınma, çalışma koşullarını içermesi gereken çok yönlü bir çalışma yapması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Göç, İklimsel Değişim, İklim Mültecileri, Türkiye.*

THE EXPECTATIONS OF LEGAL REGULATIONS FROM THE UNITED NATIONS AND TURKIYE IN TERMS OF CLIMATE CHANGE REFUGEES

Abstract

The reasons for mass displacement in the world are not only wars but also famine, drought, flood, and air pollution due to climate crises. These changes and displacements create its own refugees; however, the legal status of climate refugees is being discussed and not clear still. Although the definition of climate change refugees is any person who, despite the circumstances they are exposed to, has had to leave their homes or countries due to the effects of severe climate events (Berchin, Valduga, Garcia & Guerra, 2017), still the concept of environmental refugees is not covered by the definition of refugee under the 1951 Geneva Convention on the Legal Status of Refugees (Scott, 2014).

However, nowadays with the decision of United Nations Human Rights Committee on January, 2020 the legal status of these people started to be discussed despite the rejected application of Ioane Teitiota and his wife from the Republic of Kiribati. By applying New Zealand in 2013, he claimed that his and his family's lives at risk because of the rising sea levels. This judgement -which is the first of its kind- opens the door to future protection claims for people whose lives and wellbeing have been threatened due to climate changes. The Committee by ruling that "without robust national and international efforts, the effects of climate change in receiving states may expose individuals to a violation of their rights under articles 6 or 7 of the Covenant, thereby triggering the non-refoulement obligations of sending states" has shown that the displacement of people from the climate crisis is now an issue of international mechanisms. Moreover, this decision creates re-definition of the non-refoulement principles of the states.

The growing influence of environmental disasters will also affect Turkey because of its geographic location and no doubt it will face with such applications soon. Turkey, to recognize the right of individual petition to the UN Human Rights Committee should take measures in directly against the applications and Constitution (Article 90) in line with the fact that it cannot be claimed that the rules of international law are contrary to the Constitution, the necessary steps should be taken. Thus, it can be said that the United Nations agency has no serious preparations. However, Turkey who would be under effect of migration and drought within the surrounding countries should add the definition "climate migrants" into 6458 Foreigners and International Protection Law. Therefore, the preparation and adoption of new definition as climate migrants with their vital rights in terms of working, education and health need to be discussed. At least, both the United Nations and Turkey should make comprehensive study and regulations together in this regard.

Keywords: Migration, Climate Change, Climate Refugees, Turkey.

GİRİŞ

İklim değişikliği, yirmi birinci yüzyıldaki dünya siyasetinin bir gerçeği olarak, önümüzdeki yıllarda, evlerini ve köylerini terk edip başka yerlere sığınmak zorunda kalacak milyonlarca insanın hayatını temelden etkileyecek bir gerçeklik olarak halihazırda varlığını sürdürmektedir. İklim krizleri sebebiyle göç eden insanların bir kısmı kendi ülkelerinin farklı bölgelerine sığınmakta, ancak diğerleri sınırları geçmek zorunda kalmaktadır. Bununla birlikte, uluslararası düzeyde hala evrensel olarak kabul edilmiş bir "iklim mültecileri" tanımı bulunmamaktadır. Bu kavram ilk defa 1970 yılında, Worldwatch Enstitüsü'nden Lester Brown tarafından kullanılmıştır. 1985 yılından sonra da Essam El-Hinnawi'nin Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı için hazırlanan Çevresel Mülteciler başlıklı raporda ifade etmesi ile yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Picchi, 2016). Literatürde en genel tanımıyla iklim mültecileri, maruz kaldıkları şiddetli iklim koşulları sebebiyle evlerinden veya ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan kimseler (Berchin, Valduga, Garcia ve Guerra, 2017) olarak tanımlansa da bu kimseler mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamındaki mülteci tanımına dahil değildir (Scott, 2014). Bu sebeple, çevresel bir sorunun sonucu olan iklim mültecileri kavramı, ciddi bir insan hakları sorunu olarak da karşımızda durmaktadır.

Ancak bu kişilerin hukuki statüleri, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin Ocak 2020'de Kiribati Cumhuriyeti'nden Ioane Teitiota ve eşinin başvurusu ile birlikte aldığı karara dayanarak güncel, detaylı ve hukuki bir perspektiften tartışılmaya başlanmıştır. Teitiota, 2013'te Yeni Zelanda'ya başvurarak, yükselen deniz seviyeleri nedeniyle kendisinin ve ailesinin hayatlarının risk altında olduğunu iddia etti. Bu başvuru, olumsuz sonuçlansa da iklim değişiklikleri nedeniyle hayatları ve refah düzeyleri tehdit altında olan insanlar için ileride olumlu gerçekleşebilecek koruma taleplerinin kapısını açma girişimi olduğunu kabul etmek gerekir. Bu sonucun çıkarılmasındaki en büyük sebep, BM İnsan Hakları Komisyonu'nun mülteci tanımını Konvansiyon' dan daha geniş perspektiften yorumlayarak, Teitiota ve eşinin yaşam hakkının tehdidinin olup olmadığına bakarak karar vermesi çok ilgi çekici hale gelmiştir. İleride gerçekleşecek herhangi bir tehdide karşı da açık kapı bırakmış olmasıdır.

Komite, güçlü ulusal ve uluslararası çabalar olmaksızın, iklim değişikliğinin alıcı devletlerdeki etkilerinin, kişileri sözleşmenin 6. veya 7. maddeleri kapsamındaki haklarının ihlaline maruz bırakabileceğine ve böylece gönderen devletlerin geri göndermeme yükümlülüklerini tetikleyebileceğine karar vererek insanların iklim krizinden çıkarılmasının artık uluslararası mekanizmaların bir sorunu olduğunu göstermiştir. Üstelik bu karar, devletlerin geri göndermeme ilkelerinin yeniden tanımlanması sonucunu ortaya çıkaracaktır.

Dünya çapında hemen hemen her ülkenin bu sorunla yüzleşme ihtimali varken günümüzde özellikle, Tuvalu, Kiribati, Vanuatu, küçük pasifik adaları iklim değişikliğinin yüzü haline gelmiş bölgelerdir ve toprakları tamamen sular altında kalma tehdidiyle karşı karşıyadır. Bu durum, sakinlerin çoğunu Fiji, Yeni Zelanda ve diğer komşu bölgelere sığınmaya zorlamaktadır. Bu durumun üstesinden gelmek için hükümetler tarafından ikili anlaşmalar yapacak yaklaşımlar geliştirilmiştir. Yeni Zelanda ile Tuvalu arasında imzalanan Pasifik Erişim Kategorisi (PAC) anlaşması, Yeni Zelanda'nın göçmenlik yasalarını gevşetmesi ve oturma izni verilmesi için belirli bir kota öngörmesi böyle bir anlaşmaya örnektir (Jolly& Ahmad, 2018, s.217). Bununla birlikte sorun devletler arası anlaşmaları aşacak seviyede, uluslararası bir sorun olmakta ve birçok ülkeyi de etkisi altına almaya devam edecektir. Bu sebeple, uluslararası kurumlarla bağlayıcı ortak çalışmaların yapılması soruna daha ciddi bir katkı sağlayacaktır.

Çevre felaketlerinin artan etkisinin, coğrafi konumu nedeniyle Türkiye'yi de etkilemesi ve ülkenin, iklim mültecileri statüsünü kazanmak için başvuran göçmenlerle karşılaşması kaçınılmaz olacaktır. Türkiye, BM İnsan Hakları Komitesi'ne bireysel başvuru hakkını tanımış olması nedeniyle, sözü edilen kararın, Türk Anayasası'nın 90. Maddesine göre, Anayasaya aykırılığı ileri sürülemeyecek nitelikte olması nedeniyle, bu konuda hızlı adım atması gerekir. Türkiye'nin iklim mültecilerine koruma sağlama yükümlülüğü tartışmaları merkeze alındığında, BM İnsan Hakları Komitesi'nin vaka bazlı son kararı uzun vadede Türkiye'yi de etkileme ihtimalini de gündeme getirecektir. Birleşmiş Milletler' in bu konuda ciddi bir hazırlığı olmamasına rağmen, Türkiye'ye çevre ülkelerden önümüzdeki 20 yılda kuraklık ve göçün artabileceği öngörülerek BM ile bir hazırlık içine girmesi zorunlu bir durum haline gelmiştir. Türkiye iklim değişikliklerinden doğrudan etkilenen ülke olarak gerekli yasal düzenlemeleri ve gereken fiili hazırlıkları, şimdiden harekete geçmelidir. Bu nedenle, iklim göçmenleri kavramının kabulü ve onlara yönelik bir mevzuatın hazırlanması ve kabulü şimdiden tartışılmalıdır. Bu göçmenlik yasası, kaçınılmaz olarak gerçekleşecek göçün nasıl daha etkin bir şekilde yönetilmesi gerektiğine yönelik olmalıdır. En azından Birleşmiş Milletler'in ve Türkiye'nin bu konuda hükümet düzeyinde çalışma yapmaları ve bu çalışmanın göçmenlerin eğitim, sağlık, barınma, çalışma koşulları gibi farklı alanları kapsaması gerekmektedir.

GÖÇ OLGUSU VE İKLİM GÖÇMENLERİ

Göç, temel itibariyle, “insanlık tarihinin ilk dönemlerinden beri süregelen bir mekân değiştirme eylemi (Sunata, 2015, s. 462) olarak ifade edilse de daha karmaşık ilişkiler ağının bir parçası olduğunu vurgulamak göçün çok boyutluluğunu anlamak açısından hayattır. Bu noktada, “göç, toplumsal varoluşun her boyutunu etkileyen ve kendi karmaşık dinamiklerini geliştiren bir süreçtir” (Castles& Miller, 2008:30) demek tartışmayı açan bir yaklaşımı da beraberinde getirmektedir. Tarih boyunca insanoğlu içinde bulunduğu kötü koşulları bertaraf etmek için veya daha iyi koşullarda yaşamak için yer değiştirme yoluna gitmiştir

(Abadan Unat, 2017), fakat günümüzde dönüşen dünya düzeni ve globalleşme eğilimleri 21. yy' da göçü daha önemli bir noktaya taşımaktadır (İçduygu& Biehl, 2012). Göçlerin hızla “küresel”, “siyasal” “hızlı”, “kadınsı” ve “farklı” olması (Castles& Miller, 2008: 12-14) bu dikkati arttırmada temel unsur olmuştur. Literatürde genel olarak göçü tetikleyen gerekçeler olarak savaş, iç karışıklıklar, ekonomik sıkıntılar, siyasi baskı sıralanırken, özellikle son 20 yılda, iklim değişikliği ile göç arasındaki ilişkiye artan bir ilgi gözlemlenmektedir.

Hızlı nüfus, ekonomik büyüme, doğal kaynakların yüksek kullanımı, ülke yönetiminde oluşan sıkıntılarla içiçedir (Headey ve Jayne, 2014) ve bu sıkıntılar iklim krizlerine bağlı göçünün tetikleyici unsurları olarak ortaya çıkmaktadır. Çevreciler, özellikle nüfusun büyük oranda yer değiştirmesiyle birlikte oluşacak yönetim krizine ve bunun sakinlerine odaklanarak, küresel ısınmanın negatif etkilerini tartışmakta ve göçü önlemeye yönelik çabalar sarf etmektedir. Halbuki, kamu politikasının amacı göçü tamamen önlemek değil, uygun yollarla ve yasal koşullar altında gerçekleşmesini sağlamak olmalıdır (Castles, de Haas& Miller, 2014). Bu tür göçleri önlemek için harekete geçilmesi ve mülteci tanımının iklim değişikliği nedeniyle yerlerinden edilmiş insanları da içerecek şekilde genişletilmesi çağrısında bulunulsa da biz bu çalışmada göçü tamamen durdurulması gereken olumsuz bir olgu gibi ele almıyor, geldikleri ülkede topluma entegre olmalarını sağlayacak iyileştirici uygulamalarla birlikte inceliyoruz. Bu sebeple göçmenlerin beklentileri ile yerleştikleri ülkenin güvenlik, sağlık, ekonomik şartları arasında bir denge olması gerektiğine inanıyoruz. Bu dengeyi sağlayabilmek için iklim göçmenleri yasasında ele alınması gereken, halihazırda mevzuatta bulunan eksiklikleri incelemeye çalışacağız.

BM İNSAN HAKLARI KOMİTESİ'NİN İKLİM MÜLTECİLERİ İLE İLGİLİ KARARI: IOANE TEITIOTA KİRİBATİ DAVASI

2013 yılında, Yeni Zelanda'da Kiribati vatandaşı olan Ioane Teitiota'nın yasal davası, iklim değişikliği mülahazaları kapsamında mülteci statüsüne yönelik en kapsamlı yasal taleplerden biri olarak uluslararası tanınırlık kazandı. Teitiota davası, mahkemelerin yasal gereklilikleri oldukça geniş bir anlamda yorumlaması nedeniyle Yeni Zelanda'nın yasal çerçevesinin iklim kaynaklı göç durumuna yanıt verme kapasitesini gösterdi. Ayrıca sınırların nerede olduğunu da net bir şekilde gösterdi. Teitiota, kendisinin ve eşinin vizeleri sona erene kadar Yeni Zelanda'da yasal bir göçmen statüsündeydi. Sınır dışı edilmekle karşı karşıya kalan Teitiota, 2009 Göçmenlik Yasası'nın 129. bölümü uyarınca mülteci statüsü talebinde bulundu ve memleketi Kiribati'nin çevre ve ekonomik koşullarının, geri dönmeye zorlanırsa kendisi ve ailesi için bir tehdit olduğunu iddia etmişti.

1951 Cenevre Konvansiyonu "Mülteci" kavramının tarifini madde 1(A)'da yapmıştır. Buna göre mülteci; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin

korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir.

Teitiota' nın iddiası, bu dar kapsamlı tanımlamanın aksine daha geniş kapsamlı bir okuma altında ele alındı fakat yine de 1951 Mülteci Sözleşmesi kapsamındaki kriterleri karşılamadığı gerekçesiyle, Göçmenlik ve Koruma Mahkemesi başvurusunu reddetti. Başvurusu reddedildiği halde, Teitiota' ya temyiz için birden fazla izin verildi, bu da davasının Yeni Zelanda'daki en yüksek yasal düzey olan Yüksek Mahkeme'ye ulaşmasıyla sonuçlandı. Bu karar sırayla Yüksek Mahkeme, Temyiz Mahkemesi ve Yargıtay'a yapılan temyizde onandı. Her mahkeme, Teitiota' nın mülteci statüsüne uygun olmadığını ifade ederek, 2015 yılında sınır dışı edilmesine yol açan diğer kararları onayladı. İç hukuk yollarını tüketen başvuru, Yeni Zelanda'nın kendisini zorla Kiribati'ye iade ederek yaşam hakkını ihlal ettiğini iddia ederek, İhtiyari Protokol uyarınca Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi ile görüşme yapmıştır.

Teitiota' nın iddiasıyla ilgili olarak iki ana sorun karşımıza çıkmaktadır. Birincisi zulüm kavramı diğeri ise iddiasının zamanlaması. Komite, Kiribati'ye dönmesi halinde Teitiota' nın Cenevre Konvansiyonu çerçevesinde gerçek bir zulüm ile karşı karşıya olmadığını belirlemeye çalışmıştır. Geçmişte herhangi bir arazi sorunu yaşamadığı gibi gelecekte de böyle bir sorunla karşılaşp yaralanma riski olmadığına karar vermiştir. Yiyecek, içme suyu, barınma gibi imkanlara hala erişebilecek durumu vardır. Tüm bu sebeplerden dolayı da Konvansiyonun belirttiği gibi mülteci kapmasına sokulamaz. Bununla birlikte bu karar, Kiribati Hükümeti'nin rolünü ve vatandaşlarını bilinen zararlardan koruma görevinden vazgeçip vazgeçmediğini göz önünde bulundurarak bu gerekliliğin daha geniş bir okumasını yapmıştır (McAdam, 2011: 134) ve hükümetin yeterli adımlar atmadığına dair bir kanıtın olmadığına hükmetmiştir. Bu noktada, BM İnsan Hakları Komitesi iklim değişikliğinin getirdiği zararlardan ötürü iltica talebinde bulunan kişilerin sınır dışı edilemeyeceğini, bir değerlendirmeye tabii tutulması gerektiğine karar vermiştir. Başvurucunun Kiribati Cumhuriyeti'ne geri gönderildiğinde gerçek bir riskle karşı karşıya olduğu iddiasının taraf devlet yetkilileri tarafından değerlendirerek, Sözleşme'nin 6.maddesini işleme sokmuş ve yaşam hakkına tehdit kapsamında ağır bir keyfilik veya adaletsizlik olup olmadığını değerlendirmesi gerektiğini belirtmiştir. Komite, yaşam hakkının ihlaline ve hükümetin sorumluluğunu yerine getirmediğine dair bir kanıt bulamamış fakat yine de gelecekteki sığınma taleplerinin olumlu şekilde değerlendirilmesi noktasında açık bir kapı bırakmıştır. İlerde oluşabilecek ani veya yavaş yavaş gelişen hayati tehlike oluşturan bireysel başvurular durumunda başarı şansını arttıracak bir karara imza atmıştır (Safi, 2020, ss. 525-535). Özetle, başvuru iddiası başarısız olsa da karar yine de 'dönüm noktası' olarak dikkate değerdir çünkü BM İnsan Hakları Komitesi, devletlerin, bireyleri iklim değişikliklerinin yaşam hakları için gerçek bir risk oluşturduğu yerlere zorla geri

göndermeme yükümlülüğünün olduğunu kabul etti. Sonuç olarak, iklim mültecilerinin uluslararası insan hakları hukuku kapsamında korunmasında önemli bir hukuksal gelişmeyi temsil etmektedir. Bu da ileride farklı ülkelere iklim değişikliği sebebiyle yapılacak başvurulara kapı açmakta, ülkelere yeni sorumluluklar yüklemektedir.

TÜRKİYEDE'Kİ UYGULAMALARIN İKLİM MÜLTECİLERİ İLE İLİŞKİSİ

Türkiye iklim değişikliği konusunda ulusal düzeyde düzenlemeler yapan ve uluslararası anlaşmalara imza atan ülke konumundadır. İklim ve Hava Yönetim Koordinasyon Kurulu'nun kurulmasının yanında, Türkiye İklim Değişikliği Stratejisi 2010-2023, İklim Değişikliği Eylem Planı 2011- 2013, Türkiye'nin İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2013; Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Kapsamında İklim Değişikliği Birinci Ulusal Bildirim 2007; Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Kapsamında İklim Değişikliği Beşinci Ulusal Bildirim 2013 hazırlanmıştır (Ekşi, 2016).

İklim değişikliğine karşı önlem almanın yanında, bu sebeple göç eden nüfusun yönetilmesi de diğer ülkeler için olduğu gibi Türkiye için de hayati bir önem taşımaktadır. Bu yönetimin sağlıklı gerçekleşebilmesi için öncelikle göçmen kategorileri ve onlarla ilişkili mevzuat tartışılmalıdır. İklim mültecileri kavramı hukuki olarak var olmadığı gibi, zaten Türkiye'nin halihazırdaki mevzuatla yaşam tehdidi olan herkese mülteci statüsü vermesi de mümkün değildir. Bunun sebebi, Türkiye'nin, 1951 Cenevre Konvansiyonu'na coğrafi sınırlama ile katılmış olması ve Avrupa dışından gelenlere mülteci statüsü vermemesidir. Avrupa'dan gelen ve sığınma talep edenlere YUKK'un 61. maddesi uyarınca mülteci statüsü verilebilecektir. Onun yerine 1951 Cenevre Konvansiyonu'nda yer alan mülteci tanımına uyan fakat Avrupa dışından gelenlere şartlı mülteci statüsünü vermektedir. Avrupa dışından gelen ve sığınma talep edenlerin tabi olduğu hukuki rejimi, YUKK'un 62. maddesi ile düzenlenmiştir. Bir başka deyişle, bu madde uyarınca mülteci tanımında yer alan şartları yerine getirmekle beraber Avrupa dışından gelenler "şartlı mülteci" olarak adlandırılmaktadır. Şartlı mülteci statüsü verilenlere, üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de kalmaları için geçici ikamet izni verilmektedir. Bir başka ifade ile, Avrupa dışından gelenlere, Uluslararası Hukuk'un bir yükümlülüğü çerçevesinde değil de, tamamen insani kaygılarla ve iç hukuk kuralları doğrultusunda, ülkesinde kalmalarına imkan sağlamıştır. Öte yandan, 5510 sayılı yasa ile getirilen geniş imkanlar kullanılarak, daha alt düzeydeki düzenleyici işlemler kullanılarak, Türkiye'deki Suriyelilerin de dünyanın çok az ülkesinde görülen "göçmenlere sağlık imkanı"ndan yararlanmaları sağlanmıştır.

Bu iki statünün yanı sıra Türkiye taraf olduğu milletlerarası antlaşmalarda yer alan non- refoulement (geri göndermeme) ilkesi kapsamına giren yabancıları

sınırdışı etmeme ve ikincil koruma sağlama yükümlülüğü altındadır. “Tamamlayıcı koruma” olarak da bilinen “ikincil koruma” geçici korumadan farklı bir statüdür ve bireysel başvurularda bir araç olarak kullanılır.

Özetle, ikincil (tamamlayıcı) koruma “Non-refoulement” ilkesine dayanır ve hayat ve hürriyetinden yoksun bırakılan insanların geri gönderilmeme yükümlülüğünü ifade eder. YUKK’un 63. maddesine göre, mülteci veya şartlı mülteci kategorisine girmeyen fakat menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde ölüm cezası, işkence, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muamele, ülke genelinde veya uluslararası silahlı çatışma ile karşılaşacak kişiler ikincil koruma statüsüne alınırlar. Fakat, bu sebepler arasında iklim göçmenleri bulunmamaktadır ve Türkiye’nin YUKK’un 63. Maddesine göre böyle bir yükümlülüğü yoktur.

Aynı şekilde, başka bir kategori olan geçici koruma yükümlülüğünün iklim mültecileri için sağlanıp sağlanmayacağı da tartışmanın diğer boyutunu oluşturmaktadır. Kitleli göç halinde uygulanan geçici koruma statüsü Türkiye’de şu anda Suriye’li sığınmacılar için uygulanan bir prosedürdür. Bu anlamda, geçici koruma, sınırlarımıza topluca gelen yabancılar için uygulanan bir koruma türü olup, YUKK’un 91. maddesine göre, ülkesinden ayrılma mecburiyetinde kalan, ülkesine dönme imkânı bulamayan acil ve geçici olarak sınırlarımıza gelen kişiler için uygulanmaktadır. Kimlerin geçici koruma altına alınacağı ise kesin olarak belirtilmediği için iklim göçmenlerinin bu kapsama alınması idarenin yetkisi altındadır (Ekşi, 2016, ss. 53-54).

KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE TÜRKİYE’YE OLASI ETKİLERİ

Dünyanın farklı coğrafyalarında olduğu gibi Türkiye’de de küresel iklim değişikliğinin etkileri günden güne artmakta, Türkiye coğrafi konumu sebebiyle göç ağlarının merkezinde yer almaktadır. Bu anlamda iklim değişikliğine bağlı olarak oluşan hem iç göç hem de dış göç Türkiye’yi etkisi altına almaktadır. Türkiye karmaşık iklim yapısı ve doğal olarak üç tarafının denizlerle çevrili olması, arızalı bir topografyaya sahip bulunması ve orografik özellikleri nedeniyle özellikle küresel ısınmaya bağlı olarak, görülebilecek bir iklim değişikliğinden en fazla etkilenecek ülkelerden birisidir (Öztürk, 2020: 48). İklim değişikliği uzun vadede ulus aşırı göçe sebep olsa da ülkeler uluslararası yükümlülükler altına girmekten kaçındıkları için göçmen kabul etmek istememekte, bu da genel olarak iklim değişikliğine bağlı ülke içi yer değişikliğine sebebiyet vermektedir. Bu sebeple ilk olarak, birçok küresel raporun konusu olarak iç göç karşımıza çıkmaktadır. İsviçre merkezli “Ülke İçinde Yerinden Edilme İzleme Merkezi” (IDMC) tarafından yayınlanan rapora göre, sadece 2018 yılında 144 ülkede 17,2 milyon kişi doğal afetler nedeniyle ülke içinde yerinden edildi. 2008-2018 döneminde toplam rakamın 265 milyona ulaştığı ifade ediliyor. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Denizaşırı Kalkınma Enstitüsü tarafından 2017 yılında yayınlanan "İklim Değişikliği, Göç ve Yerinden Edilme" raporuna göre ise, 2016

yılında en büyük 10 göç hareketi iklim tarafından tetiklendi; bu göç ile en çok Filipinler, Çin ve Hindistan etkilendi. UNDP raporu, iklim değişikliği nedeniyle daha büyük kitlesel hareketlerin gerçekleşeceğini öngörmektedir. 2050 yılında deniz seviyesinin yükselmesi, kuraklık ve seller nedeniyle yaklaşık 200 milyon kişinin yerleşim yerlerinden ayrılmak zorunda kalacağı tahmin edilmektedir. IDMC raporları Türkiye'den de bahsetmekte ve Türkiye'de iklim veya afet kaynaklı göç oranının diğer bölgelere göre daha düşük olmasına rağmen, son on yılda iç göç kapsamında 275.313 kişinin bu nedenle göç ettiğini raporlamaktadır (2018).

Türkiye; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birbirine yaklaştığı bir konumda olduğundan dolayı doğu ve batı kültürleri arasında yer almaktadır. Asya kıtasının güneybatı ucunda yer alan Türkiye, Anadolu yarımadası üzerindedir. Topraklarının bir kısmı, Avrupa'nın güneydoğusundaki Balkan yarımadasının bir bölümünü oluşturan Trakya üzerindedir. Dolayısıyla Türkiye hem Asya hem de Avrupa ülkesidir. Türkiye aynı zamanda bir Ortadoğu ülkesidir ve Orta Doğu ülkelerinin bir kısmı Afrika ülkelerinin bir parçası olduğu için Türkiye için "Afrika kıtası ile temas halinde olan bir ülke" tanımı doğru olacaktır (Tuba, 2020, s. 11-12). Bu sebeple, özellikle Orta Doğu ve Afrika'dan iklim değişikliği sebebiyle gerçekleşecek göç akınlarının Türkiye'yi doğrudan etkilemesi ve ulus aşırı göçe sebebiyet vermesi beklenen durumlardır. Özellikle Afrika'da yakın gelecekte çekirgelerden dolayı insanların yemek bulamama durumunda kuzeye göç etmeleri beklenmektedir. Bu yer değişikliği sebebiyle yapılan tahminlerde Türkiye'nin 10 milyon kişiye daha su sağlamak zorunda kalabileceği ortaya koyulmaktadır. Afrika'nın kuzey bölgelerinden Türkiye'ye göçün 5-10 sene içinde çoğalması ve Avrupa Birliği'nin sınırlarını kapatması nedeniyle bu göç yolunun Türkiye üzerinden kuzeye gitmesi beklentisi vardır (Independent, 2021).

Her iki durumda yani ülke içi veya ülke dışı yer değişikliğinde artan nüfus yoğunluğu Türkiye'yi farklı yönlerden etkileyecektir. Aşağıda temel başlıklar halinde belirtilen iklim değişikliğinin olası etkileri nüfusu her yönden etkisi altına alacaktır. Tüm bu sebepler, iklim göçmenleri'nin ve ilgili hususların mevzuata eklenmesine giden yolu açmaktadır.

Türkiye'ye olabilecek muhtemel etkilerini temel olarak ekonomik etkiler, çevresel etkiler ve sosyo-kültürel etkiler olarak üç başlık halinde belirleyebiliriz.

Ekonomik etkiler olarak üründe kayıp, böcek istilası, ulusal büyümede gerileme, ekonomik daralma, su kaynaklarına erişimde yüksek fiyatlar, çiftçi gelirlerinde oluşabilecek gelir kayıpları, yiyecek üretiminde düşüş ve stoklarda azalma, enerji üretiminde düşüş, vergilerde azalma ve turizm gelirlerinde eksilme gibi ana başlıklar sıralanabilir. Çevresel etkiler ana başlıklar halinde toprağa bağlı su ve rüzgâr erozyonu, bitki alanlarının zarar görmesi, su kalitesinde yaşanacak bozulma, hayvan kalitesindeki bozulmalar ve doğal yaşam alanlarının daralmasıdır. Son olarak, sosyal etkiler olarak toplumsal uyumsuzluk, göç olaylarında hem iç hem dış göç olarak artış, yoksullukta yükselme ve buna bağlı olarak yiyecek kıtlığı olarak ifade edilebilir.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE TÜRKİYE ARASINDAKİ İKİLİ İŞBİRLİĞİ' NİN KAPSADIĞI ALANLAR

Mevsim değişikliği ülke içinde bölgesel değişikliklere sebebiyet verse de çoğunlukla, esas problemin ülkeler arası yer değiştirmek isteyen göçmenlerin yasal tanımlamalarından kaynaklandığını, bu sebeple de mülteci tanımının dışında kalan bu göçmeler için ülkelerin BM ile ortak kararlar almaları gerektiğini belirtmiştik. Bu sebeple literatüre ek olarak hukuki olarak da bir iklim mültecileri tanımı yapılmalı, bu da ülkeleri bağlayıcı bir unsur olmalıdır. Türkiye merkezli bu makalede, iklim mültecileri kavramı literatürde sık kullanılan bir kavram olsa da Cenevre Konvansiyonunda mevsim krizinden etkilenen göçmenleri kapsayacak bir tanımlamanın olmadığını ifade etmiş, Türkiye'deki uygulamalardan da sadece yönetimin takdirine bağlı olarak bu göçmenlere geçici koruma statüsü verilebileceğini bir önceki bölümde belirtmiştik. Fakat geçici koruma statüsü zaten halihazırda bulunan Suriye göçmen krizi sebebiyle birçok sorunun merkezi olmuştur. Daha önce ifade ettiğimiz gibi, geçici koruma, iç savaş, yaygın insan hakları ihlalleri, doğal afetler gibi öngörülemeyen ve acil bir duruma dayanan bir kitlesel akın sonucunda göç etmek zorunda kalan, yerinden edilmiş kişileri korumak için oluşturulmuş bir kavram olarak tanımlanabilir (Fitzpatrick, 2000: 279-282). Bu statü, acil koruma sağlarken bu akınla nasıl başa çıkılacağına dair karar verebilmek için bu yoğun akını yaşayan devletlere bir mola vazifesi görmektedir. Birkaç aydan birkaç yıla kadar değişebilen belirli bir süre sonunda geçici koruma statüsü veren ülkelere, iltica talebinin tanınması, menşe ülkelerine geri dönmesi veya yeniden yerleştirilmesi gibi kalıcı bir çözüm bulması beklenir (Yakoob, 1999: 618). Bu statü, süre olarak sınırlı ve geçici durumlar için ani çözüm arayışı gerektiren hallerde başvurulmuş bir yöntem olması sebebiyle, insan hakları ihlallerini engellemesi bakımından takdir eden bir uygulama iken, uzun vadede göçmenleri arafta bırakan bir etkisi vardır. Özellikle 9 yıla yakın zamandır Türkiye'de bulunan Suriye'liler örneğinde olduğu gibi zaman geçtikçe geri dönememeleri ve buraya da tam olarak yerleşememeleri sebebiyle topluma entegre olma noktasında ciddi sıkıntılar yaşamaktadırlar. Türkiye'nin hali hazırda yaşadığı bu durum bile gelecekte karşılaşılabilecek iklim krizlerine bağlı olarak gerçekleşecek kitlesel akınlarda tekrar aynı koruma kararının verilemeyeceğini ve uzun vadeli net kararlar alınması gerektiğini göstermektedir.

Bu sebeple şimdiden BM İnsan Hakları Komisyonu ile Türkiye arasındaki ikili görüşmeler neticesinde Türkiye Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na iklim değişikliği göçmenleri eklenmeli ve "iklim göçmenleri" olarak yeni bir yasal tanım oluşturulmalıdır. İklim Göçmenleri'nin tanımı, iklim değişikliğiyle ilgili sebepler neticesinde anavatanları yaşanmaz hale gelen ve bu yüzden ulusal sınırları aşmak zorunda kalan insanları içermelidir. Cenevre Konvansiyonunun yeni baştan yazılarak, iklim göçmenleri kavramının BM ve Türkiye arasındaki bu öncü çalışmalar neticesinde konvansiyona dahil edilmesi gerekmektedir.

Mevzuata eklenen bu göçmen gruba kanuni çerçevesi belirgin olanaklar sağlanmalı, hakları korunmalı ve özellikle üç temel alan olan eğitim, sağlık, çalışma hakları net şekilde düzenlenmelidir.

Eğitim

Eğitim, vatandaşlık hakkına sahip her birey gibi göçmenlerin de temel ve vazgeçilmez bir hakkıdır. Türkiye’de bulunan geçici koruma statüsündeki her göçmenin, mültecinin veya sığınmacının buna erişebilmesi için uluslararası anlaşmalar ve içte hazırlanan yasal düzenlemeler sağlanmalıdır. Bu noktada, diğer göçmen gruplar gibi, iklim krizinden etkilenen göçmenler için özel olarak, iklim göçmenlerine yönelik eğitim-öğretim hizmetleri düzenlenmeli ve tıpkı geçici koruma yönetmeliğinde Suriye’li göçmenler için kurulan, onların eğitim olanaklarından yararlanmasını sağlayan birimlerin benzerleri MEB nezdinde kurulmalıdır. İklim göçmenlerinin hem çocukları hem de kendileri var olan mevzuata eklenmelidir. Özellikle 16 Mayıs 2016 yılında MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulmuş olan “GÖÇ ve Acil Durum Daire Başkanlığı”nın ilgi alanına dahil edilerek, bu göçmenlerinin eğitim durumları düzenlenmelidir.

UNICEF’in 2019 yılında yayınladığı Türkiye’deki Geçici Koruma Altındaki Çocukların Eğitimine ilişkin İstatistik Raporuna göre MEB Göç ve Acil Durum Daire Başkanlığı’nın başlıca görevleri şunlardır;

- “ Göç ve acil durum vakalarında, ilgili birimlerle koordinasyon içinde, MEB’e bağlı örgün eğitim ve yetişkin eğitimi kurumlarında eğitim faaliyetleri yürütmek
- Göç ve acil durum vakalarında eğitim politikaları geliştirmek, bu politikaları uygulamak, izlemek ve değerlendirmek
- Kriz durumlarında geçici olarak kurulan eğitim merkezlerinde yürütülen faaliyetleri planlamak, izlemek ve raporlamak
- Göç ve acil durum vakalarında eğitim programları ve materyalleri hazırlamak
- Göç ve acil durum vakalarında eğitim ve destek programları sunmak için çalışan ulusal ve uluslararası paydaşlar arasında koordinasyon sağlamak
- Göç ve acil durum vakalarında MEB’in merkez ve taşra teşkilatı arasında koordinasyon kurulmasını sağlamak
- Göç ve acil durum vakalarında ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasında eğitimle ilgili iş birliği kurulmasını sağlamak”

Bu görevler doğrultusunda Türkiye’nin yalnızca Suriye’li sığınmacılar için değil, diğer tüm mülteci ve sığınmacı kapsamına giren bireylerin eğitim

olanaklarından yararlanmasını sağladığını ifade edebiliriz. Özellikle çocuk yaştaki göçmenlerin eğitimleri MEB tarafından devlete aktararak tek merkezden koordinasyon sağlanmış ve okullaşmada başarıyı arttıran bir unsur olarak karşımıza çıkmıştır. İlkokul düzeyinde eğitime erişim daha yüksek düzeyde olsa da hala okul öncesi eğitime erişim, lise kısmında okullaşma ve yükseköğretime ulaşma anlamında sıkıntılar devam etmektedir (UNICEF, 2019). Tüm bunlar dikkate alınarak, iklim göçmenlerinin eğitime ulaşmada yaşayabilecekleri muhtemel sıkıntılar ilerisi için bertaraf edilmelidir. Eğitim aynı zamanda uyum sağlamaya yol açan bir mekanizma da olduğu için sadece çocukların eğitimi değil, yetişkinlerin eğitimi de dikkate alınmalıdır. Türkçe öğretmenin yanında, çalışma hakkıyla ilintili olarak uzun vadede devlet ve toplum üzerindeki yükün hafifletilmesi düşünülerek mesleki eğitim de (Kaya& Yılmaz Eren, 2015) iklim göçmenlerinin eğitim olanakları kapsamına dahil edilmelidir.

Sağlık

Göçmenler, yaşadıkları ruhsal sıkıntılara ek olarak, barınma, beslenme, salgın hastalık gibi nedenlerle sağlık sorunları yaşamakta ve gittikleri ülkede ivedilikle sağlık hizmetlerinin sağlanmasına ihtiyaç duymaktadırlar.

Türkiye’de Genel Sağlık Sigortası uygulamasına bakıldığında görülmektedir ki 5510 sayılı Kanununun 60. Maddesindeki GSS kapsamına dahil olanlar kişiler arasında uluslararası koruma başvurusu veya statü sahibi ve vatansız kişiler bulunmakta olup, bu kişiler 2008 yılı itibariyle yürürlüğe giren 5510 sayılı kanunla sağlık sigortası kapsamına alınmışlardır. Uluslararası koruma kapsamında ise, 6458 sayılı kanunda mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsü elde etmiş kişiler vardır. 6458 sayılı Kanununun 89. Maddesinde, herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayan mültecilerin 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine tabi olup genel sağlık sigortasından yararlanacakları ve primlerinin ödenmesi için Genel Müdürlük bütçesine ödenek verileceği belirtilmiştir. Ödenek sonrasında, mülteciler kanuna göre herhangi bir sağlık güvencesine sahip değilse genel sağlık sigortasından yararlanabileceklerdir. Fakat Genel Müdürlük bütçesinden karşılanan sağlık harcamaları yine Genel Müdürlük tarafından ödeme gücüne göre tahsil edilecektir (Çallı, 2016, s. 151).

Geçici Koruma Yönetmeliği’ne baktığımızda ise sağlık hizmetlerinin sağlanacak temel hizmetlerin başında ifade edildiğini görmekteyiz. Yönetmelik’in 27. maddesi ayrıntılı bir biçimde geçici koruma altındaki bireylerin sağlık hizmetlerini düzenlemektedir. Bu maddeye göre, sağlık hizmetleri ister geçici barınma merkezlerinde isterse dışında gerçekleşsin Sağlık Bakanlığının kontrolünde sağlanacaktır. Bunlara ek olarak, temel ve acil sağlık hizmetleri ile bu kapsamdaki tedavi ve ilaçlardan hasta katılım payı alınamayacağı, bu kapsam dışında kalan sağlık hizmetlerinden ise Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından genel sağlık sigortalıları için belirlenen bedelden daha fazla bedel alınamayacağına karar verilmiştir. Bu bedel’in AFAD tarafından karşılanacağı ve acil ve zorunlu

haller dışında özel sağlık kuruluşlarına doğrudan başvuramayacakları belirtilmiştir. (Kaya& Yılmaz Eren, 2015, s. 58-59).

Tüm bunlar, Türkiye' de varolan mülteci ve sığınmacıların sağlık sigortasından yararlanmaları konusunda farklı uygulamalar olsa da Genel Sağlık Hizmetleri'nden faydalanmaya yönelik bir çabanın olduğunu görmekteyiz. İklim göçmenlerinin de GSS kapsamına dahil edilmesi ve sağlık hizmetlerinden tam fayda sağlayacakları şekilde mevzuata eklenmeleri sağlanmalıdır.

Çalışma Koşulları

Çalışma hakkı temel bir insan hakkı olduğu gibi sosyal haklardan biri olarak da güvence altına alınmıştır. Vatandaşların çalışma ile ilgili korunan hakları olduğu gibi, mültecilerin de çalışma hakları vardır ve bununla ilintili milletlerarası sözleşmelerde ve mevzuatımızda açık hükümler bulunmaktadır. 4817 sayılı YÇİHK yürürlükten kaldırılmış ve "28.07.2016 tarih ve 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu" yürürlüğe girmiştir. Buna göre, yabancıların Türkiye'de çalışma haklarını kullanabilmeleri; Türkiye'ye yasal giriş şartlarını taşımaları, çalışma izni almaları ve yapılacak işin yabancılar yasaklanmaması koşullarına bağlı tutulmuştur.

Temel olarak mültecilerin çalışma hakları, Cenevre sözleşmesinin 17. Ve 19. Maddelerinde yer alan bir hak. İç mevzuatta ise YUKK'un 89. Maddesi ve UİK birlikte uygulanarak kişiler statülerine göre tasnif edilir. Mülteciler statü aldıktan sonra bağımlı veya bağımsız şekilde çalışma hakkına sahiptirler. Aldıkları kimlik belgesiyle birlikte çalışma hakkına sahip olurlar fakat UİK m.12/1 uyarınca ise, mülteci ya da ikincil koruma statüsü dışında yabancıların herhangi bir sebeple ikamet izni bulunması ona çalışma hakkı tanımaz (Tiritoglu Ersoy, 2019, s. 435-465).

Çalışma hakkı, uluslararası koruma kapsamında ülkede yasal olarak ikamet eden tüm yabancılar bir insan hakkı olarak sağlanmalıdır. Mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma sahiplerine sağlanan daha net çalışma şartları olmasına rağmen, şuan Türkiye'de kitlesel halde çalışma olanaklarının ve kayıt dışı ekonominin bir parçası olan Suriyeli'ler çalışma şartları konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. 10 yıllık süre içinde atılan adımlara rağmen hala düşük ücretlerle, sigortasız çalıştırılan bu kitle için daha kolaylaştırıcı adımlar atılması gerekmektedir. Mültecilerden farklı bir uygulamaya tabi tutulan bu grubun başlıca sorunları, çalışmalarını engelleyen bariyerler olarak halihazırda hala devam etmektedir. Asıl sorun olarak çalışma izinlerinin işverenler tarafından sağlanmasıdır çünkü işlem ücretleri ve süreç hakkında bilgi eksikliği işverenin başvurularını engelleyen unsurlar olarak karşımıza çıkıyor. İdari sürecin uzunluğu da sürece olumsuz yönde etki ediyor. Geçerlilik süresi 1 yıl olan bu izinlerin de düzenli olarak yenilenmesi gerekiyor. Bunlara ek olarak, bir işyerinde, geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısının toplam çalışanların yüzde 10'unu geçmemesi gerekmele birlikte bu şartı kaldırmak için işveren başvuruda bulunabilmektedir. Çalışma iznine başvuracak

Suriyelilerin en az altı ay süreyle geçici koruma kapsamında olmaları gerekmektedir. Son olarak belirtmemiz gereken husus da çalışma izni olanların, diğer göçmen kabul eden ülkelerdeki gibi, yalnızca kayıtlı oldukları kentlerde çalışabiliyor olmalarıdır (Leghtas, 2019).

İklim Göçmenleri için hazırlanacak mevzuatta tüm bu dezavantajlı hususlar ber taraf edilmeli, mağduriyet yaşamayacakları uygulamalar sıralanmalıdır. Çalışma hakkıyla birlikte sosyal güvenlik haklarında bir koruma olması gerekmektedir. Bu noktada, net şekilde yeni gelen göçmenlere iş verme hususunda iş verenler özendirilmeli, nitelikli iş gücü sağlamak için mesleki eğitim desteklenmeli, mültecilerin çalışma izni için istenen şartlar iklim göçmenleri için de hazırlanan tasarıda yer almalıdır.

SONUÇ

Göç olgusu 21. yy'ın en merkezi tartışmalarından biri haline gelmiş, gittikçe farklı formlara bürünen bu olgu hukuki, toplumsal ve politik olarak yeni düzenlemeleri de beraberinde getirmek zorunda kalmıştır. Bu noktada, bizim yaklaşımımız göçü ülkeleri negatif etkileyen, olumsuz bir durum olarak ele almak yerine göçün pozitif faydalarını da dikkate alarak, göç eden bireysel ve kitlesel nüfusun topluma nasıl entegre olabileceğini tartışmaktır. Buna ek olarak, göçmenlerin ihtiyaçları ile ülkelerin sağlayabilecekleri imkanlar doğrultusunda bir denge olması taraftarıyız.

Tartışma boyunca, yeni göç formlarından iklim değişikliği göçmenlerini tartışarak, önümüzdeki 20 yılda bu göç akınıyla karşılaşması mümkün olan Türkiye'nin, BM ile ortak bir çerçeve oluşturarak Türkiye'deki Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na iklim göçmenlerinin eklemesi hazırlığı içine girmesi gerektiğini ifade ettik. Bu kanunun göçmenlerin her toplumda karşılaştıkları başlıca sorunlar olan eğitim, çalışma koşulları ve sağlık gibi üç temel başlığa odaklanması gerektiğinin altını çizdik.

Literatürde sıkça kullanılmasına rağmen hukuki olarak hali hazırda bir iklim mültecileri tanımı bulunmamakta, daha önce altını çizdiğimiz gibi bu grup Cenevre Konvansiyonu'nun mülteci tanımının dışında kalmaktadır. Bu sebeple iklim mültecileri kavramını kullanarak hukuki bir hak arama durumu ve toplanacakları hukuki bir statü bulunmamaktadır. Fakat günümüzde, tüm bu sıkıntıları yeniden merkeze çekip tartışılabilir yapan BM İnsan Hakları Komitesi'nin iklim mültecileri ile ilgili güncel başvuru kararıdır. Ioane Teitiota/Kiribati olarak bilinen bu dava olumsuz sonuçlanmasına, Teitiota ve eşinin başvurusu reddedilmesine rağmen bir emsal dava olarak iklim mültecilerinin gelecekteki başvurularının olumlu sonuçlanmasına kapı açmıştır. Komite iklim değişikliğinin getirdiği zararlardan ötürü iltica talebinde bulunan kişilerin bir değerlendirmeye tabi tutulmadan sınır dışı edilemeyeceğine karar vermiştir. Bu davada, Teitiota'nın Kiribati Cumhuriyeti'ne geri gönderildiğinde gerçek bir riskle karşı karşıya olduğu iddiasına bakılmış, taraf devlet yetkilileri tarafından

değerlendirilmesinde sözleşme'nin 6.maddesi işleme sokulmuştur. Yaşam hakkına tehdit kapsamında ağır bir keyfilik ya da adaletsizlik olup olmadığının değerlendirmesi istenmiştir. Mahkeme, inceleme sonucunda yaşam hakkının ihlaline dair kanıt bulamadığı gibi hükümetin sorumluluğunu yerine getirmediğine dair bir ize de rastlamamıştır. Tüm bunlara rağmen, bu kararın incelemede dikkate aldığı unsurlara bakıldığında gelecekteki sığınma taleplerinin mülteci statüsünde olumlu şekilde değerlendirilmesi noktasında açık bir kapı bırakmıştır. İlerde oluşabilecek, ani veya yavaş yavaş gelişen, bireylerin hayatını tehlikeye atan başvurular durumunda başarı şansını arttıracak bir karara imza atılmıştır. Bu da daha sonra farklı ülkelere iklim değişikliği sebebiyle yapılacak başvurulara mülteci statüsünde kabul almak için kapı açmakta, ülkelere yeni sorumluluklar ve planlama yükümlülüğü getirmektedir.

Türkiye'deki yasal mevzuata baktığımız zaman durumun biraz daha karmaşık hale geldiğini görmekteyiz. 1951 Cenevre Konvansiyonu'na coğrafi çekince şartı koyularak Avrupa'dan gelen göçmenlerin mülteci statüsüne alınmadığını ifade ettik. Diğer kategoriler içinde de sadece geçici koruma kapsamına alınabileceklerini fakat bunun da göçmenlerin sosyo-ekonomik haklarında bazı sıkıntılar ürettiğinin altını çizdik. Göçe bakış açımız sadece durdurulması ve kontrol altında tutulması gereken bir sosyal hareket değildir. Bu sebeple, alıcı ülke ile gelen grup arasında bir denge gözeterek, göçmelerin topluma uyum sağlamasını, haklardan geri kalmamasını ve gelen ülkenin de göçmenlerden maksimum düzeyde fayda sağlamasını önceliyoruz. BM ile iş birliği içinde hazırlanması gerektiğini düşündüğümüz iklim göçmenleri mevzuatının Türkiye'de göçmenlerin haklarına dair oluşabilecek boşlukları doldurması gerekmektedir. Tüm bu yaklaşımları bir araya getirerek, eğitim, çalışma hakkı ve sağlık alanında yapılması gerekenleri temel başlıklar olarak makalede tartıştık.

Eğitim başlığı altında temel olarak eğitimin aynı zamanda uyumu kolaylaştırıcı bir unsur olduğu göz önüne alınarak formal ve informal eğitim, çocukların ve yetişkinlerin eğitimi tartışıldı. Bunlara ek olarak, Türkçe öğretmenin toplumsal uyuma katkısı vurgulandı. Halihazırda bulunan uygulamalara iklim göçmenleri de eklenmeli, uzun vadeli projelerle sisteme entegre edilmelidirler. İklim krizinden etkilenen göçmenler için özel olarak, "İklim Göçmenlerine Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri" düzenlenmeli ve MEB nezdinde ilgili birimler kurulmalıdır. Özellikle 16 Mayıs 2016 yılında MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulmuş olan "GÖÇ ve Acil Durum Daire Başkanlığı"nın ilgi alanına dahil edilerek, iklim göçmenlerinin eğitim durumları düzenlenmelidir. Özetle, bu yeni grup çocukları ve kendileriyle beraber var olan mevzuata eklenmelidir.

En önemli kalemlerden biri olan sağlık zorunlu yer değiştirmelere bağlı ruhsal ve bedensel sorunlar yaşayan göçmenler için hayati bir noktada durmaktadır. Tüm göçmenlere ek olarak iklim göçmenlerinin de sağlık haklarından tam olarak yararlanmaları ve sosyal sağlık güvencesi altına alınmaları gerekmektedir.

Son olarak göçmenlerin yeni ülkede hayat kurmaları için hayati olan ve aynı zamanda da insan haklarının vazgeçilmez parçası olan çalışma şartları ve sosyal haklarını tartıştık. Çalışma hakkı, uluslararası koruma kapsamında, ülkede yasal olarak ikamet eden tüm yabancılara bir insan hakkı olarak sağlanmalıdır. Türkiye'deki mevzuata baktığımızda bu konuda kategorik farklılıklar olduğunu görmekteyiz. Mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma sahiplerine sağlanan daha net çalışma şartları olmasına rağmen, geçici koruma kapsamındaki sığınmacılar ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır. Çalışma izinlerinin işverenler tarafından sağlanması, işlem ücretleri ve süreç hakkında bilgi eksikliği işverenin başvurularını engelleyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna ek olarak, idari sürecin uzunluğu ve geçerlilik süresi 1 yıl olan bu izinlerin de düzenli olarak yenilenmesi problemin boyutunu arttırmaktadır. Tüm bu yasal sürece ek olarak, bir işyerinde, geçici koruma kapsamındakilerin sayısının toplam çalışanların yüzde 10'unu geçmemesi, çalışma iznine başvuracak Suriyeli'lerin en az altı ay süreyle geçici koruma kapsamında olması ve çalışma izni olanların yalnızca kayıtlı oldukları kentlerde çalışabiliyor olmaları diğer yapısal problemler olarak tartışmaya eklenmelidir. İklim göçmenleri için hazırlanacak yasada tüm bu sıkıntıların üstesinden gelinmeli, mağduriyet yaşamamaları sağlanmalıdır. Koruyucu önlemlere ek olarak, özendirici önlemler de alınmalıdır. Göçmenlere iş verme hususunda iş verenler özendirilmeli, işverenler desteklenmeli, nitelikli iş gücü sağlamak için mesleki eğitim temel bileşen olmalıdır. Temelde iklim göçmenlerinin çalışma koşulları mülteci statüsü verilen kişilere yaklaştırılmalı, geçici koruma statüsünde olanların yaşadıkları sıkıntılardan uzak tutulmalıdır.

Nihai olarak, Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafya ve jeopolitik konumu nedeniyle ileride özellikle önümüzdeki 20 yıl içinde Orta Doğu ve Afrika'dan iklim krizleri sebebiyle bireysel veya kitlesel göç hareketleri beklenmektedir. Uzun vadede göçün durdurulması ve sınırların kapatılması gibi önlemler yerine kaçınılmaz olarak gelecek bu göçmenlerin yönetilmesi ve ülkedeki kaynakların eşit ve vatandaşları da koruyacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu sebeple, çalışma hakkı, eğitim ve sağlık unsurları hayatidir.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (2017). *Bitmeyen göç konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Berchin, I. I., I. B. Valduga, J. Garcia & J. B. S. O. de Andrade Guerra. (2017). Climate change and forced migrations: An effort towards recognizing climate refugees. *Geoforum 84(Supplement C): 147-150*.

Castles, S. & Miller, M.J. (2008). *The age of migration*. New York: Palgrave Macmillan.

Castles, S., Haas De H., & Miller, M.J. (2014). *The age of migration*. New York: Palgrave Macmillan.

Çallı, M . (2016). Türkiye’de Mültecilerin ve Sığınmacıların Sağlık Hakkı. *İş ve Hayat*, 2 (3),131-154. <https://dergipark.org.tr/en/pub/isvehayat/issue/32392/371074>

Ekşi, N (2016). İklim Mültecileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 10-58

İçduygu A. & Biehl K. (2012). *Türkiye’ye Yönelik Göçün Değişen Yörüngesi*. Ahmet İçduygu (Ed.), Kentler ve Göç. Türkiye, İtalya, İspanya içinde (s. 9-73). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Fitzpatrick, J. (2000). Temporary protection of refugees: Elements of a formalized regime. *American Journal of International Law*, 94(2), 279 – 306. DOI: <https://doi.org/10.2307/2555293>

Headey, D.& Jayne, T.S. (2014). Adaptation to land constraints: Is Africa different? *Food Policy*, 48 (2014). 10.1016/j.foodpol.2014.05.005

Jolly, S. & Ahmad, N. (2018). *Climate Refugees in South Asia: Protection Under International Legal Standards and State Practices in South Asia*. Springer.

Leghtas, I. (2019). *Insecure Future: Deportations And Lack Of Legal Work For Refugees In Turkey*.

<https://static1.squarespace.com/static/506c8ea1e4b01d9450dd53f5/t/5d82e33643e3fb135e2a1c6d/1568858939191/Turkey+Report+in+English+-+Livelihoods+-+September+2019+-+final.pdf>

Kaya, İ.& Yılmaz Eren, E. (2015). *Türkiye’deki Suriyelilerin hukuki durumu- arada kalanların hakları ve yükümlülükleri*. İstanbul: Seta.

McAdam, J. (2011). *Climate Change Displacement and International Law: Complementary Protection Standards*. Division Of International Protection. <https://www.unhcr.org/4dff16e99.pdf>

Scott, M. (2014). Natural Disasters, Climate Change and Non-Refoulement: What Scope for Resisting Expulsion under Articles 3 and 8 of the European Convention on Human Rights? *International Journal of Refugee Law*, 26(3), 404–432

Safi, S. (2020). Ioane teitiota kiribati new zealand case and un human rights committee's historical decision on climate refugees. *Dokuz Eylul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22(2), 509-540.

Picchi, M. (2016). Climate Change and The Protection Of Human Rights: The Issue Of “Climate Refugees”. U.S. *China Law Review*, 1(13), 576, 579.

Tiritöğlü Ersoy, H.H. (2019). Rights To Work and Social Security of Refugees in Turkey. *Yıldırım Beyazıt Law Review*, 2 , 435 – 474. DOI: 10.33432/ybuhukuk.559811

Yakoob, N. (1999). "Report on the Workshop on Temporary Protection: Comparative Policies and Practices". *Georgetown Immigration Law Journal*, 13: 617-633.